

**ОСОБЛИВОСТІ ЗИМОВОЇ СПЛЯЧКИ ЇЖАКА ЗВИЧАЙНОГО
(*ERINACEUS EUROPAEUS* BARR.-HAM., 1900 - MAMMALIA, INSECTIVORA)
НА ТЕРИТОРІЇ ЗАКАРПАТТЯ**

Куруц Н.В.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», біологічний факультет
вул. А. Волошина, 32, м. Ужгород, Закарпатська область, Україна

Сукупність умов, в яких проживають живі організми, створює для них, так зване середовище існування. До цього середовища, яке періодично змінюється, вони вимушені пристосовуватись. Ці пристосовування (адаптації) до різних змін у розвитку організмів, зумовлюють їх постійну боротьбу за виживання. І в цьому плані, їжак звичайний (*Erinaceus europaeus* Barr.-Ham., 1900), якому властиве сезонне пристосування до змінених умов середовища – це впадання у сплячку, представляє значний інтерес до їх вивчення на території Закарпаття.

Мета дослідження: вивчити особливості, які дозволяють вижити їжаку під час безперервної сезонної сплячки. Вагомий вклад у вивчення комахоїдних, в тому числі і їжака звичайного, внесли: В.І. Абеленцев, І.Г. Підоплічко, Б.М. Попов, І.В. Загороднюк, І.І. Колюшев, Н.В. Куруц, Г.Ф. Сенік, І.Т. Сокур, К.А. Татарінов, І.І. Турянін та ряд інших. Однак, питання, що стосуються дослідження сплячки окремо взятого виду досліджуваного регіону, то вони висвітлені не в повній мірі.

Методи дослідження: теоретичні, емпіричні. Їжак звичайний – типова зимоспляча, гетеротермна тварина. Річний цикл життя ділиться на два періоди: активний і зимовий (пасивний), коли тварина залягає у сплячку. Стимулом до сплячки їжака, є зниження температури навколишнього середовища. Спочатку восени, з настанням холодів, зимовій сплячці передують дрімотливий стан, який швидко змінюється справжнім сном. Тварина відмовляється від їжі, у неї різко знижується добова активність і впадає в глибоку сплячку, коли усі процеси життєдіяльності підпорядковані змінам у навколишньому середовищі. Встановлено, що залягання в сплячку залежить від фізіологічної підготовленості організму. Перед впаданням у сплячку, маса їжака по відношенню до часу пробудження збільшується, так як запасає поживні речовини, які використовуються взимку. Під час сплячки запаси жиру (бурої жирової тканини) поступово зменшуються. Визначено, що залягання в сплячку у досліджуваному регіоні та його околицях припадає на період з третьої декади жовтня по другу декаду листопада, після чого

активні особини вже не зустрічаються. З'ясовано, що досліджувані тварини за період сплячки втрачали до 29-56% ваги тіла. При сплячці, також втрачається здатність до терморегуляції. В цей період, залежно від температури навколишнього середовища, зменшується як температура тіла їжака (до 3-7°C), так і частота дихання за 1 хв., від 40-50 в активному стані до 6-8 в період сплячки, що сприяє заощадженню йому запасів енергії. Цей процес супроводжується сповільненням обміну речовин, зменшується потреба в їжі тварини, серце працює повільно й слабо - весь організм тварини перебуває в глибокому заціпенінні, аж поки не настане тепла пора року. Вихід із сплячки весною відбувається тоді, коли температура повітря досягає +18-20°C. На висоті 800-1000 м н.р.м. весняне пробудження затримується в порівнянні з рівниною на 20-25 днів. Строки весняного пробудження і залягання в сплячку залежать від часу настання весни і похолодання восени та від виду місцевості, а також змін по роках. Чим вище в гори, тим коротший період літньої активності.

Таким чином, результати проведених досліджень показують, що зимова сплячка їжака звичайного (*Erinaceus europaeus* Barr.-Ham., 1900), є важливим фізіологічним процесом, що дозволяє зберегти енергію та вижити протягом зимового періоду, коли харчові ресурси є обмеженими.